

¹¹ Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації // Офіційний вісник України. – 2011. – № 12. – С. 32.

Резюме

Савчук Є. Ю. Правове регулювання управління в сфері телекомунікацій.

У статті розглядаються особливості правового регулювання управління в сфері телекомунікацій. Виокремлено основні нормативно-правові акти, які регулюють розвиток сфери управління телекомунікаціями. На основі цього розгляду робиться висновок про необхідність створення уніфікованого довгострокового нормативно-правового акта у сфері телекомунікацій.

Ключові слова: телекомунікації, правове регулювання, правове регулювання управління в сфері телекомунікацій.

Резюме

Савчук Е. Ю. Правовое регулирование управления в сфере телекоммуникаций.

В статье рассматриваются особенности правового регулирования управления в сфере телекоммуникаций. Выделены основные нормативно-правовые акты, регулирующие развитие сферы управления телекоммуникациями. На основании этого делается вывод о необходимости создания унифицированного долгосрочного нормативно-правового акта в сфере телекоммуникаций.

Ключевые слова: телекоммуникации, правовое регулирование, правовое регулирование управления в сфере телекоммуникаций.

Summary

Savchuk I. Legal regulation of management in telecommunications.

The article discusses the features of the legal regulation of management in telecommunications. The basic regulations governing the development of telecommunications sphere of management. On the basis of this review concludes that the need for a unified long-term standard-setting instrument in the field of telecommunications.

Key words: telecommunications, legal regulation, legal control regulation in the telecommunications sector.

УДК 342.41

Д. В. СТОЛАЄВА

*Дар'я Володимирівна Столаєва, студентка
Інституту післядипломної освіти Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ

Сучасні політико-правові реалії ставлять на порядок денний питання внесення змін до Конституції. Водночас неефективна дієвість механізмів застосування норм Основного Закону суттєво стримує поступ українського суспільства на шляху подолання соціально-економічної кризи й формування ефективної демократичної системи управління.

Нині, процес удосконалення конституційно-процесуальних норм знаходить своє об'єктивне втілення в діяльності Верховної Ради України щодо вдосконалення чинного конституційного законодавства шляхом розвитку в нових законах України положень оновленого Основного Закону.

У сучасній українській науці конституційного права проблеми конституційно-процесуальних норм традиційно досліджуються в контексті проблем системи національного конституційного права. Серед таких досліджень найбільш значущими видаються праці О. О. Майданник, В. І. Орленка, В. Ф. Погорілка, В. Л. Федоренка, В. М. Шаповала, Н. К. Шаптали та ін.

Однак, на відміну від багатьох інших проблемних питань загальної теорії конституційного права, питання конституційно-процесуальних норм не отримали належної уваги правознавців ані за радянської доби, ані у пострадянський період. Як наслідок, до цього часу проблеми конституційно-процесуальних норм, як складових системи національного конституційного права, залишаються малодослідженими у юридичній науці, що свідчить про актуальність теми цієї статті.

Саме конституційно-процесуальні норми спрямовані на реалізацію істотного впливу на суспільний характер політико-правових змін. Вони мають сприяти гуманізації держави і права, утверджувати нові соціальні відносини, вдосконалювати законодавчий процес і формувати високу суспільну та індивідуальну свідомість загалом.

Відомо, що конституційне право України, як і будь-яка інша галузь національного права, є сукупністю конституційно-процесуальних норм, у яких встановлюються формально визначені обов'язкові правила поведінки учасників (сторін) конституційно-правових відносин.

Зміст конституційно-процесуальних норм вельми неоднозначно тлумачать в сучасній юридичній науці. За загальним уявленням конституційно-процесуальні норми слід розуміти як правила поведінки, що регулюють діяльність уповноважених органів і посадових осіб у сфері установчої, правотворчої та контрольної діяльності.

Отже, конституційно-процесуальні норми – це загальнообов'язкові, формально визначені правила поведінки загального характеру, встановлені або санкціоновані державою, що являють собою предмет конституційно-процесуального права і забезпечуються усіма юридично обґрунтованими заходами й засобами державного-правового впливу. Вони встановлюють порядок застосування норм конституційного матеріального права, адже містять правила поведінки суб'єктів права, яких вони мають додержуватися при реалізації належних їм прав і обов'язків.

Процесуальні норми також є засобом реалізації матеріальних норм, вони створюють юридичні передумови додержання прав учасників процедурно-процесуальної діяльності, гарантують використання конституційних прав і свобод, слугують необхідною умовою конституційної законності й правопорядку. Зрештою, процесуальні норми є по суті єдиним засобом перенесення норм конституційного матеріального права із статичної площини в площину динамічну¹.

Варто зазначити, що конституційно-процесуальне право, подібно до інших галузей національного права, є сукупністю певних правових норм. Як і будь-яким іншим нормам права, їм притаманні загальні спільні риси правової норми:

- всі вони встановлюються і санкціонуються державою;
- приймаються у суворо визначеному порядку, позаяк виступають результатом владної діяльності держави;
- видаються уповноваженими на те суб'єктами в межах належної їм компетенції та з неухильним дотриманням відповідної процедури, ними ж і встановленої;
- держава створює реальні умови для добровільного використання суб'єктами задля реалізації своїх прав і обов'язків передбачених у них засобів, застосовує методи переконання і примусу для забезпечення дотримання ними відповідної процедури;
- вони носять загальний характер, тобто поширюються на всіх учасників врегульовуваних ними відносин, у них сформульовано формально визначені приписи, обов'язкові до виконання².

Отже, сутність та соціальна цінність конституційно-процесуальних норм полягає у тому, що в них проявляється, по-перше, сукупність усіх, як очікуваних, так і побічних наслідків соціальної дії, процесу чи явища; по-друге, складний процес взаємодії, взаємовпливу конституційно-правових норм; по-третє, процес постійної трансформації суспільних відносин.

Тепер зупинимось на аналізі класифікації конституційно-процесуальних норм.

Норми конституційного права, маючи визначені спільні ознаки, суттєво різняться між собою за предметом і методом правового регулювання, юридичною силою, територією та місцем дії, суб'єктами нормотворення, особливостями якісних ознак структурних елементів тощо. Залежно від виду, норма конституційного права набуває тих чи інших якісних юридичних властивостей. З метою більш глибокого пізнання юридичної природи конституційно-правових норм їх необхідно класифікувати відповідно до того чи іншого критерію.

Класифікація конституційно-процесуальних норм – це розподіл їх на окремі види залежно від певного критерію.

Основними критеріями класифікації норм конституційного права є: предмет правового регулювання; метод правового регулювання; призначення у механізмі правового регулювання; юридична сила; ступінь конкретизації правового припису; характер диспозиції; характер санкції; суб'єкти нормотворення; територія дії; час дії. Зазначені критерії дають цілісне уявлення про різновиди норм конституційного права.

У конституційному праві України містяться норми, які з'єднані предметом правового регулювання, але вони різноманітні за змістом і призначенням. Тому для зручності вчення, систематизації й застосування їх поділяють на види за відповідними ознаками. Така класифікація дає змогу повніше з'ясувати властивості цих норм, завдяки їй досягається певна зручність у застосуванні останніх³.

Враховуючи специфіку цих підстав, критеріями видової диференціації конституційно-правових норм можуть слугувати такі:

- залежно від правового регулювання норм конституційного права визначається коло політико-правових суспільних відносин, які впливають з предмета і методу правового регулювання конституційного права;
- залежно від змісту в нормах конституційного права приписів загального регулятивного характеру виділяються: норми-визначення, норми-принципи, норми-декларації, норми-цілі, норми-програми;
- за юридичною силою, залежно від форм виразу і статусу органу, що приймає конституційно-правові норми, можна виділити: норми Конституції України, норми актів Конституційного Суду; норми конституційних законів; деякі інші конституційно-правові норми.

Зв'язок норм конституційного права з правовідносинами зумовлює існування матеріальних і процесуальних норм.

Матеріальні норми конституційного права поділяються на забороняючі, зобов'язуючі, уповноважуючі (дозволяючі) та установчі. Що стосується процесуальних норм, то їх зміст неоднозначно трактується у юри-

дичній науці. Уявляється, що під процесуальними нормами конституційного права слід розуміти правила поведінки, що регулюють діяльність уповноважених органів і посадових осіб у сфері установчої, правотворчої й контрольної діяльності.

Разом із тим процесуальні норми є засобом реалізації матеріальних норм, вони створюють юридичні передумови додержання прав учасників процесуальної діяльності, гарантують користування конституційними правами і свободами, слугують необхідною умовою конституційної законності та правопорядку⁴.

І, нарешті, процесуальні норми є по суті єдиним засобом переведення матеріальних норм із статичного стану в динамічний.

За формою виразу виділяються нормативно-правові акти, в яких містяться ситуаційні, факультативні, конституційно-правові норми цієї галузі.

За способом встановлення диспозиції конституційно-правових норм виділяються імперативні й диспозитивні норми.

Залежно від характеру диспозиції виділяються уповноважуючі (дозволяючі), зобов'язуючі та забороняючі норми конституційного права.

Норми конституційного права можна також класифікувати за ступенем визначеності в них гіпотези, яка може бути абсолютною, визначеною, відносно визначеною і невизначеною.

Залежно від сфери діяльності конституційно-процесуальні норми можуть бути загальними та локальними.

За тривалістю дії розрізняються постійні і тимчасові норми.

За спрямованістю дії є загальні, або неперсоніфіковані, і конкретно звернені норми.

За структурою норми конституційного права бувають одноелементні та двоелементні. Здебільшого ці норми мають лише диспозицію, є норми, що складаються з гіпотези і диспозиції або з гіпотези і санкції.

За способом дії розрізняються норми прямої і безпосередньої дії. Характер вираження у нормах конституційного права приписів дає змогу говорити про установчі норми, уповноважуючі, регулятивні, охоронні та конституційно-процесуальні норми.

Норми конституційного права поділяються на загальні, загальнодержавні, які діють на всій території України, місцеві (локальні), які діють на певній її території та за її межами.

Залежно від органів, що приймають норми даної галузі права, останні поділяються на норми, прийняті всеукраїнським референдумом, парламентом, Конституційним Судом, Президентом.

За ступенем визначеності змісту розрізняються абсолютно визначені та відносно визначені конституційно-правові норми.

Норми цієї галузі, залежно від їх ролі та призначення у правотворчості, поділяються на первинні та похідні (доповнюючі, конкретизуючі).

За дією на коло суб'єктів конституційно-правові норми поділяють на загальні (їх дія поширюється на всіх суб'єктів), спеціальні (діють на певну групу однойменних суб'єктів, наприклад, державних службовців) та виняткові (у передбачених законом випадках, усувають дію норм щодо певних суб'єктів).

За порядком вступу в дію виділяються конституційно-правові норми, які набирають сили з моменту прийняття конституційно-правових актів (укази Президента України у разі введення воєнного чи надзвичайного стану відповідно до ст. 83 Конституції України)⁵, через 10 днів з дня його офіційного опублікування, якщо інакше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування. За цим критерієм можна ще говорити про нормативно-правові акти, що санкціонуються Президентом України і не потребують такої процедури, можна також розрізнити постійні (норми, не визначені у часі дії) та тимчасові (норми, визначені у часі дії) норми⁶.

Норми конституційного права класифікуються за їх юридичною силою. Об'єктивовані в джерелах конституційного права норми різняться за своїм впливом на конституційно-правові відносини. Вищу юридичну силу мають норми, виражені насамперед у Конституції України, актах всеукраїнського референдуму та конституційних законах, а також конституційних нормативно-правових актах Верховної Ради України, Конституційного Суду України, Президента України, органів виконавчої влади, органів судової влади та місцевого самоврядування.

За конкретизацією правового припису норми конституційного права поділяються на норми загального та конкретного змісту. Такий критерій асоціюється з колом суб'єктів, на яких поширюється дія норм конституційного права.

Приписи, що містяться в нормах загального змісту, поширюються на всіх суб'єктів конституційного права. До норм конституційного права загального змісту належать норми-принципи і норми-визначення (дефініції).

Отже, основними критеріями класифікації норм конституційного права є: предмет правового регулювання; метод правового регулювання; призначення у механізмі правового регулювання; юридична сила; ступінь конкретизації правового припису; характер диспозиції; характер санкції; суб'єкти нормотворення; територія дії; час дії. Зазначені критерії дають цілісне уявлення про різновиди норм конституційного права.

Конституційно-процесуальні норми поряд із загальними рисами, які притаманні нормам інших галузей права, мають свої особливості.

Так, особливостями конституційно-процесуальних норм є:

– ці норми приймаються з приводу політики, але не є її формальним виразом;

- вони мають державно-владний характер і їх порушення тягне за собою конституційно-правову відповідальність;
- конституційно-правові норми відрізняються від інших правових норм підвищеним ступенем стабільності і більшим ступенем охорони з боку Конституції України;
- на відміну від інших правових норм вони мають більшу юридичну силу і особливості предмета та методу правового регулювання⁷.

Виходячи з цих особливостей, до специфічних особливостей норм конституційного права слід віднести: вищу юридичну силу норм деяких конституційно-правових актів; особливий юридичний зміст; установчий характер конституційних норм; безпосередній і прямий характер їхньої дії та особливості їхньої структури.

Вища юридична сила норм деяких актів знаходить свій вияв у тому, що Конституція України, окремі акти Конституційного Суду України і конституційні закони мають вищу юридичну силу порівняно з іншими нормативними актами. При цьому Конституція України має найвищу юридичну силу, що відділяє її від згаданих нормативно-правових актів.

До специфічних особливостей норм конституційного права належать також особливості їхньої структури. У теорії держави і права визначено, що правова норма складається з трьох частин: гіпотези, диспозиції та санкції.

Більшість конституційно-правових норм не мають тричленної структури. У багатьох з них відсутня санкція, деякі складаються лише з диспозиції⁸.

Для конституційно-правових норм характерне неоднакове поєднання згаданих елементів. Досить рідко трапляються норми, які містять у собі всі елементи структури. Значно частіше норми містять диспозицію і досить рідко виражають гіпотезу.

Також варто зазначити, що приписи конституційно-процесуальних норм в більшості своїй спрямовані на тих суб'єктів, які тією чи іншою мірою наділені певними владними повноваженнями щодо застосування норм конституційного матеріального права. Наприклад, приписи конституційно-процесуальних норм, що встановлюють порядок реалізації повноважень Центральної виборчої комісії, пов'язані здебільшого з діяльністю із забезпечення організації і проведення виборів президента і народних депутатів України. Однак це не означає, що норми конституційно-процесуального права не поширюються на окремих громадян. Крім того, норми виборчого права, що регламентують порядок реалізації громадянами свого активного виборчого права, є нормами конституційно-процесуального права, орієнтованими передусім на регулювання поведінки громадян в конкретних видах конституційно-процесуальних правовідносин⁹.

Отже, у результаті проведеного нами дослідження ми дійшли наступних висновків:

1. Конституційно-процесуальні норми відрізняються від норм інших галузей права своїм змістом, тобто специфічною сферою суспільних відносин, на регулювання яких вони спрямовані; джерелами, в яких вони відображені (передусім Конституцією України), і суб'єктами, на регулювання поведінки яких вони спрямовані.

2. Як і іншим нормам національного права, конституційно-процесуальним нормам притаманні загальні риси, що характерні для правової норми: всі вони встановлюються і санкціонуються державою, забезпечуються нею і охороняються за допомогою відповідних засобів; у деяких випадках вони захищаються примусом держави; в них сформульовано офіційні, формально визначені приписи, що є обов'язковими для виконання.

3. До специфічних особливостей норм конституційного права належать особливості їхньої структури. Так, більшість конституційно-правових норм та їх основа не мають тричленної структури.

¹ Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підруч. / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Ліра, 2011. – С. 87.

² Шаптала Н. К. Конституційне право України / Н. К. Шаптала, Г. В. Задорожня. – Дніпропетровськ : ТОВ «ЛізуновПрес», 2012. – С. 45

³ Конституційне право України : посіб. для підготовки до іспиту / Ю. Г. Барабаш, Л. К. Байрачна, І. І. Дахова та ін.; за заг. ред. Ю. Г. Барабаша. – Х. : Право, 2012. – С. 49.

⁴ Орленко В. І. Конституційне право України: посіб. для підготовки до іспиту / В. І. Орленко. – МІСТО : Вид-во «Право», 2011. – С. 34.

⁵ Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

⁶ Науково-практичний коментар Конституції України / за ред. В. Л. Мусяки. – МІСТО : Вид-во «Харків», 2011. – С. 200.

⁷ Погорілко В. Ф. Вказана праця. – С. 64.

⁸ Федоренко В. Л. Питання теорії конституційного права і модернізація Конституції України : моногр. / В. Л. Федоренко – К. : Вид-во «Ліра-К», 2013. – С. 61.

⁹ Актуальні проблеми конституційного права України : підруч. / за заг. ред. проф. А. Ю. Олійника. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – С. 187.

Резюме

Столасва Д. В. Питання реалізації конституційно-процесуальних норм.

У статті висвітлюються питання реалізації процесуальних норм конституційного права. Показано, що норми конституційного права, маючи визначені спільні ознаки, суттєво різняться між собою за предметом і методом правового регулювання,

юридичною силою, територією і місцем дії, суб'єктами нормотворення, особливостями якісних ознак структурних елементів. Встановлено, що більшість конституційно-правових норм не мають тричленної структури.

Ключові слова: конституція, конституційно-процесуальні норми, класифікація конституційних норм, особливості норм конституційного права.

Резюме

Stolaieva D. V. Вопросы реализации конституционно-процессуальных норм.

В статье освещаются вопросы реализации конституционно- процессуальных норм. Показано, что нормы конституционного права, имея определенные общие признаки, существенно различаются между собой за предметом и методом правового регулирования, юридической силой, территорией и местом действия, субъектами нормотворчества, особенностями качественных признаков структурных элементов. Установлено, что большинство конституционно-процессуальных норм не имеют трехчленной структуры.

Ключевые слова: конституция, конституционно-процессуальные нормы, классификация конституционных норм, особенности конституционных норм права.

Summary

Stolaieva D. Issues of constitutional and procedural rules implementation.

The article covers the issues of constitutional and procedural rules implementation. It presents the fact that the rules of constitutional law, having certain common features, significantly differ among themselves by subject and method of legal regulation, legal force, territory and place of action, by subjects of rulemaking, by specifics of qualitative attributes of structural elements. It was found that the majority of the constitutional and procedural rules have tripartite structure.

Key words: constitution, constitutional and procedural rules, classification of constitutional rules, specifics of the constitutional law rules.

УДК 347.965

Т. С. ФЕЩУК

*Тетяна Сергіївна Фещук, студентка магістра-
тури Київського національного університету імені
Тараса Шевченка*

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНИХ ПРАВ АДВОКАТА В УКРАЇНІ

За своєю правовою природою адвокатура виконує в суспільстві одну з найважливіших громадянських функцій – надання правової допомоги, тому від того, наскільки вона сильна, організована, законодавчо захищена значною мірою залежить впевненість кожного громадянина у своєму благополуччі. Це, у свою чергу, потребує формування належної законодавчої бази, що відповідатиме міжнародним стандартам організації та діяльності адвокатури. Однак будь-яким змінам у законодавстві повинно передувати створення належного теоретичного підґрунтя, лише базуючись на висновках якого можна вести мову про такі зміни.

У юридичній літературі правовий статус адвоката досліджували такі вчені, як Т. В. Варфоломєєва, Я. П. Зейкан, А. Г. Кучерена, І. Є. Марочкін, А. В. Рагулін, С. Ф. Сафулько, О. Д. Святоцький, О. В. Синеокий, Л. В. Тацій, А. Т. Філіппова, Д. П. Фіолевський, С. Я. Фурса, П. В. Хотенець, О. Г. Яновська та ін. Проте при цьому науковці приділяли достатньо мало уваги дослідженню окремих елементів правового статусу адвоката, зокрема такому, як професійні права адвоката, що, як відомо, виступають головним інструментарієм адвоката, його «зброєю» у повсякденній боротьбі на правовому фронті. Усе це й зумовлює підвищений інтерес до обраної теми.

Таким чином, метою цієї статті є дослідження професійних прав адвоката за законодавством України, їх поняття та різних підходів щодо класифікації, а також вироблення власної позиції автора з цих питань.

У Законі України (далі –ЗУ) «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність визначається як незалежна професійна діяльність адвоката (п. 2 ст. 1), а адвокатура – як недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі (ст. 2). Використання терміна «професійний» в контексті адвокатської діяльності має давню традицію і, зокрема, було пов'язано з тим, що клас адвокатів виник саме як клас осіб, котрі присвятили себе правозаступництву, причому здійснюючи це професійно, а не в силу родинних чи приятельських зв'язків з особами¹. Сьогодні ж професійність адвокатської асоціації означає те, що її членами можуть бути лише адвокати і що така асоціація здійснює діяльність, пов'язану з професійними інтересами її членів². Відповідно, при визначенні прав адвокатів акцентується увага на тому, що вони є саме професійними правами.

Український науковець С. Р. Леськів, аналізуючи права суддів, зазначає, що професійні права суддів належать до спеціальних прав, тобто тих, які особа набула у зв'язку зі здійсненням професійної діяльності і